

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0253

LOG Titel: Caput Trigesimum Secundum. Barba marina . - Twee en Dertigste Hoofdstuk. De Zee-Baart

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

EEN EN DBRTIGSTE HOOFDSTUK.

*Chirotheca marina. Sarong tangan laut.**De Zee-Handschoen.*

Hæc quoque est planta spongiosa, ex angusto principio ample sese extendens in multos quasi digitos, inferius angustatos & conjunctos, superius latos, & foramine excavatos, concava porro est, & duplicis formæ.

Prima multos rotundos gerit digitos, quorum quidam haud crassiores sunt pollice, superne gerentes angustum & rotundum foraminulum.

Alii crassitiem habent brachii infantis, amplectue aperti sunt instar intestini, suntque porro interne concavi instar crateris vel instar abscissorum digitorum in chirothecis laneis, interne glabriores quam externe, substantiæ instar lanæ & spongiæ inter sese mixtæ, coloris ex gilvo cinerei instar aliarum spongiarum.

Sine notabili radice quibusvis infidet scopulis, inque digitorum cavitatibus pisciculi habitant & squillæ, in & extra natantes.

Alteri forma longiores & superius acutiores gerit digitos, externe maxime spinulosos, sed spinulæ non duræ sunt, texturæ crassioris & latioris præcedente, magis ad spongiosam quam ad ligneam adcedens naturam. Digniti interne quoque concavi & glabri sunt, in quibus similes pisciculi & squillæ ludunt. Sunt autem fasciculi ultra pedem alti, multis digitis simul concretis, qui vili infident radici.

Nomen. Latine *Chirotheca marina*; Malaice *Sarong tangan laut*.

Locus & Usus. Hæc plantæ nulli inserviunt usui, sed instar priorum tanquam res raræ servantur.

In hac *Chirotheca marina* pisciculus habitat peculiaris naturæ & formæ, estque species *Ican batu*, formæ planæ & tenuis, coloris rubri cum nigricantibus annulis, atque hic pisciculus sub cavis etiam reperitur faxis, hocce autem inhabitat digitos, sed non constat, an hocce formet, pungit homines instar Gallinæ, si nimis prope adcedunt, sed non dolet.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Barba marina.

Binæ denique subsequuntur plantæ marinæ, quæ cum Zoophytis quoque conveniunt, sed magis ad faxosam adcedunt naturam, ac proinde ad hunc pertinent librum.

Primo. *Barba marina*, videtur esse fasciculus albarum vel cinerearum firmarum setarum, forma penicilli. Inferius vero locantur radici nodosæ, quæ formam fere verit feroti, & composita est ex granis faxosis. Hisce setæ infident, totumque penicillus ultra spithamam longus est, superne acuminatus instar coni, externe glaber & parum angulosus, tenui obductus substantia instar nebulæ lineæ Tsjavoni dictæ, sub qua multi oculi seu foraminula conspiciuntur. Hæc nebula faxosa abstracta in conspectum modo veniunt albæ istæ seu griseæ setæ crassitiæ Equiseti, rugosæ & acutæ, præsertim circa inferiorem partem, ubi & quodammodo lædunt. Tumque sese aperiunt capilli istius coni, & incomptam formant barbam, quæ tactu facile frangitur, frustra que cuti inhærent cum levi pruritu. Cætera coni pars sibi porro adhæret instar Capillitii, per fordes & lentes intricati. Sub aqua per nebulam mucosam vivere videtur, sed supra aquam nullum signum vitæ vel sensus in ea detegitur, excepto levi cutis pruritu.

Nomen. Latine *Barba marina*; Malaice vocari posset *Djangot* seu *Barba laut*. Aliis quoque *Penicillus marinus* dicitur, hujus enim species quoque reperitur in mari mediterraneo. Hisce in terris raro in conspectum venit, aliquando enim per piscatorum hamos modo adtrahitur, profunde in mare demissos. Nullum quoque huc usque notum habet usum, piscatores enim pro noxio habent producto, ac proinde in mare id mox iterum projiciunt.

Secundo.

Dit is ook een spongieus gewas, uit een smal begin zig ver uitbreidende in veele vingeren, beneden smal, en allegaar by malkander gevoegt, boven breed, en met een gat, voorts binnen bol, van tweederlei gedaante.

De eerste heeft veele ronde vingeren, zommige niet dikker, dan een duim, boven met een smal rond gaatje.

Andere zyn zoo dik als een kinder arm, en wyd geopent als een darm. Voorts binnen bol als een bekertje, of gelyk afgesneede vingeren aan de wolle bandfchoen, binnen effener dan buiten, van substantie als wol en spongie door malkander gemengt, van couleur vaal-graauw als andere spongie.

Het staat zonder kennelyke wortelen op alderhande klippen, en in de bolligheden van de vingeren woonen kleine *Visjes* en *Garnaaltjes*, daar uit en inzwemmende.

De tweede gedaante heeft langere en boven spitzere vingeren, van buiten heel steekelig, dog de doorens zyn niet bard, grover en breeder van geweeft dan het voorgaande, meer na de spongieuse dan houtte natuur trekkende. Binnen zyn de vingeren mede bol en effen, daar diergelyke *Visjes* en *Garnaaltjes* in speelen. Het zyn bossen ruim een voet hoog, met veele vingeren nevens malkander gewassen, op een slegten wortel staande.

Naam. In 't Latyn *Chirotheca marina*; in 't Maleits *Sarong tangan laut*.

Plaats en Gebruik. Deze gewassen dienen tot niets, maar werden gelyk het voorgaande tot rariteit bewaart.

In deze *Chirotheca marina* woond een ander klein *Visje* van een byzondere aart en fatzoen, een slag van *Ican batu*, plat en dun, rood met zwartagtige banden, die men ook onder de bolle stenen vindt, by woond in deze vingeren, maar men weet eger niet, dat by dezelve formeerd, by pikt na de menschen als een *Hoen*, als men hem te na komt, dog zonder zeer 'te doen.

TWEË EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Zee-Baart.

Daar volgen nog twee zeldzame zeegewassen, die met de Zoophytis ook al mede gemeenschap hebben, dog de steenige natuur nog al nader zyn, en dierhalven in dit Boek bebooren.

1. *Barba marina* schynt een bondeltje te zyn, van witte of gryze, styve borsteltjes, in gedaante van een quast of groffe *Penceel*. Beneden staan ze op een knobbelagtige wortel, geformeert schier als een kloetsak, gemaakt van klein en steenig gruis. Hier in steeken de borstels, zynde de geheele quast ruim een span lank, boven spits toeloopende gelyk een kegel, van buiten effen, en wat boekig, omgeven met een fyne substantie, gelyk het linnen *Tsjavony* genaamt, daar onder men veele oogjes of gaatjes ziet. Dit steenagtig linnen afgetrokken zynde, vertoonen baar eerst de witte of gryze borstels in de dikte van *Paartsbairen*, ruig en scherp, inzonderheid omtrent het onderste, daar ze ook eenigzints snyden. Als dan open bun de bairen des kegels, en maken een verwerden baart, in 't aanraken ligt breekende, en de stukken kleeven aan de huid met een klein jeuken. De rest van de kegel kleeft nog al aan malkander gelyk een lok hairs, die door vuiligheid en neeten aan malkander hangt. Onder water schynt het met zyn slymerig vel eenig gevoelen te vertoonen, maar boven water kan men geen teeken van leven nog beweeging daar aan gewaar werden, behalven een klein jeuken op de huid.

Naam. In 't Latyn *Barba marina*; in 't Maleits mag men 't noemen *Djangot* of *Barba laut*. By anderen werd het ook *Penicillus marinus* genaamt, want een gedaante daar van ook in de *Middellantsche Zee* gevonden werd. Hier te lande komt het zelden voor den dag, werdende maar somtyts opgebaalt met de *Vissers* boeken, die wat diep in zee gelaten werden. Het heeft ook tot nog toe geen bekend gebruik, want de *Vissers* houden 't voor een schadelijk gewas, smytende het straks weder in zee.

2. *Sagitta*

Secundo. *Sagitta marina* hic quoque describi posset, quum producta sint saxosa forma furculorum scoparum, in arenosis litoribus erecta, quum vero producantur ex viventibus vermibus, hinc plantarum historiae non rite admisceri possunt.

2. *Sagitta marina* of *Zee-pylen* zouden hier ook kunnen beschreeven werden, om dat het steenagtige gewassen zyn, in de gedaante van *Beesem-ryskens*, in zandige stranden over eind staande, maar dewyl ze gebaalt werden uit levendige wormen, zoo konnen ze by de *Historie der planten* niet wel gevoegt werden.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Nidus vesparum marinus. Roema niri.

Noxia porro planta est, forma tuberis, & magnitudine capitis infantis, infixa testis, aliisque in mare projectis lapidibus, æmulatur quoque saxum marinum fordidum, atque externe multa in eo conspiciuntur foraminula, quæ oras gerunt acutas & spinulosas, in quibus mucago quædam conspicitur ebulliens, quæ etiam undique circa tuber prominat, ac tali commotione, ac si vita simul adesset. Hæc mucago alicujus cutim tangens, immo tuber ipsum mollem tangens cutim, ardentem causat pruritus instar *Gelatinæ marinæ*, hinc recens non facile tractari potest, sed si aliquamdiu pluviis exponatur, tum urens abluatur mucus, ac spongiosus superest bulbus, interne foraminulosus, ac si vespæ vel similia insecta in eo nidulata fuerint.

Nomen. Latine *Nidus vesparum marinus*; Malaice *Rœma niri*, h. e. *Vespæ marinæ*, quum incolæ hunc adeo timent quam *vesparum* ictum, raro quoque reperitur, paulo profunde in mari testis & fragmentis *Accarbarii* infixus, quæ ipsi inferviunt loco *pedunculorum*. Nullius porro est usus, & tanquam aliquid noxium projicitur.

Apud *Pisonem* de plantis *Brasilie* legere potes de simili *Vesparum nido* ex mari *Brasilie* producto, ex quo vera vivaque proveniebant animalcula, forma minorum *Apium*.

Supra memoratum *Rœma niri*, quod ad me delatum erat, ex rotundo gibbosum erat instar *compti capitis mulieris*, tenui infidens *Accarbario* instar *patinæ*. Repletum vero erat mucos viscoso vivente quasi, cui autem parti adhæret, vehementem causat pruritus, magis noxium fructibus *Sagueri*. Sique hominem corripit sub aqua, adeo enim terrefacit, brachiumque ita suffocat, ut periculum subeat *submersiois*.

Emanentes id adpensum semel habebant *Bobborris piscatoriis*, quos magno labore adtrahere debebant, atque ex iis unus id tangebatur manu, quam per aliquot dies commovere non poterat. Illique id vocant *Niri gohe*, h. e. *Vespas* adhærentes, sique aëri exponatur, caro pruriens deliquescit instar *Papedæ*, coloris *glaucci* & *nigricantis*, nidusque remanet instar *spongiæ siccæ* & duræ, qui sine noxa tractari potest.

FINIS LIBRI DUODECIMI ET ULTIMI.

DRIE EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Het Zee Wespen-nest.

Daar is nog een oolyk gewas, in gedaante van een groote *Tuber* of *Aartbol*, in de grootte van een kinderhoofd, gewortelt op scherven of ander weggevorpe steenen. Het gelykt ook een vuilen *Zee-steen*, zynende van buiten veel gaatjes daar aan te zien, met scherpe en wat steekelige kanten, in de welken men ziet opborrelen eenige *slymerigheid*, die ook rondom den bol bangt, en dat met zoodanigen beweeginge, als of 'er eenig leven in was. Dezen *slym* iemand op de huid rakende, of de bol zelfs met den weeken huid aangeraakt, verwekt een brandig jeuken gelyk *Zeequalle*, daarom laat het zig vers niet wel handelen, maar als men 't een tyd lank in den regen zet, zoo spoelt den brandigen *slym* al te maal weg, en dan blyft een *spongieusen bol* over, die binnen vol gaten en gangen is, als of 'er *Wespen* of *diergelyke gedierte* daar in gewoont badden.

Naam. In 't *Latyn* *Nidus vesparum marinus*; in 't *Maleits* *Rœma niri*, dat is *Zeevespen*, om dat de *Inlanders* zoo bange daar voor zyn, als voor *Wespen* steeken; het werd mede zelden gevonden, wat diep in zee, op platte stukken en scherven van *Kraalsteenen* vast, derwelke hem in *piats* van steelen dienen. Het is voorts van geen gebruik, en werd als *schadelyk* weg geworpen.

By *Piso* onder zyn *Brasilische* planten kont gy leezen van *diergelyke Wespen-nest*, uit de *Brasilische Zee* gebaalt, waar uit regte levende diertjes quamen, in gedaante van kleine *Byën*.

Het bovenstaande *Rœma niri*, het welk my gebragt is, was uit den ronden wat bultig, als een vrouwen hoofd, met een stelsel, en vast zittende op een dunne *Kraalsteen* gelyk een schootel. Het was vervult met een *slymerig vogt*, van aanzien als levende, daar aan het zig vast zuigt, maakt het een geweldig jeuken, snooder als de vrugten van den *Saguerboom*, en als het een verzaagt mensch onder water vast krygt, zoo maakt het hem zoo verschrikt, en zyn arm zoo bestorven, dat by gevaar loopt van te verdrinken.

Die van *Ema* kreegen het eens vast aan een van hunne *Bobbers*, derwelk ze als een zwaaren last met moeiten moeten optrekken, en eenen van haar kreeg het aan zynen hand, die by in eenige dagen niet gebruiken konde. Die van *Ema* noemden 't *Niri gohe*, dat is *aankleevende Wespen*, als men het in de lugt stelt, zoo smelt het jeukende vleesch als *Papeda*, *groen-blaauw* en *zwart*, t'eenemaal weg, en het huis blyft als een drooge, harde *spongie* staan, die men dan zonder *schroom* handelen mag.

EINDE VAN 'T TWAALFDE en laatste BOEK.

